

УДК 811.161.2'37

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/35-3-23>

**Наталя ЛИСЕНКО,**

*orcid.org/0000-0001-8607-2213*

кандидат філологічних наук, доцент,  
доцент кафедри фундаментальної та мовної підготовки  
Національного фармацевтичного університету  
(Харків, Україна) *natalilisenko1977@gmail.com*

**Ольга ЛИТВИНЕНКО,**

*orcid.org/0000-0003-3322-8805*

кандидат філологічних наук, доцент,  
доцент кафедри фундаментальної та мовної підготовки  
Національного фармацевтичного університету  
(Харків, Україна) *olytv@yahoo.com*

**Інна ЄРЬОМЕНКО,**

*orcid.org/0000-0001-9295-4175*

доцент кафедри філології, перекладу та стратегічних комунікацій  
Національної академії Національної гвардії України  
(Харків, Україна) *i.yeryomenko2101@gmail.com*

## СИМВОЛІКО-МЕТАФОРИЧНИЙ ОБРАЗ ЧАСУ В ПОЕТИЧНІЙ МОВІ ТОДОСЯ ОСЬМАЧКИ

У статті досліджено особливості реалізації символіко-метафоричного образу часу в поетичній мові Тодося Осьмачки. Уперше детально описано індивідуально-авторські образні паралелі «буття – квітка», «сніжинки – спогади», «людина – день», а також варіанти традиційної для символістів моделі перенесення «час – водний простір».

Застосовано порівняльний метод і семно-компонентний аналіз для встановлення семантичних трансформацій, які відбулися при створенні бінарм «море вічності», «холод віків», «сніги історій», «царство безвісті», «денний кліт», «білий чад», поширених метафор «кольки минулих літ», «попіл прожитих літ» тощо. Установлено, що в поодиноких випадках образи часу взаємодіють із комплексом «рослинний світ».

Для дослідження свідомо обрано твори різних періодів творчості поета, позаяк це дає можливість простежити розвиток образних парадигм. Під час аналізу встановлено, що типовим соціальним простором у ранній творчий період для Т. Осьмачки є Україна (і варіанти – степ, місто тощо), соціальним часом – час війни, голоду, становлення тоталітаризму. Так само як і в соціальному часі, у поета органічно співіснують минуле (власне дитинство або історичні події), сучасне й майбутнє; згодом, під час еміграції, акценти поетичної моделі світу змінюються.

Наголошено на важливості чіткого розмежування індивідуальних авторських та успадкованих символів, адекватного тлумачення понять «архетиповий образ-символ» та «індивідуальний авторський символ» тощо. Доведено необхідність дослідження як домінуючих образів-символів, так і тих, що знаходяться на периферії, оскільки ідіостилістичні домінуючі не є константами, з плином часу частотність і символічне наповнення образу можуть змінюватися.

Творча спадщина Тодося Осьмачки розглядається крізь призму символістської поетичної традиції.

Для встановлення первинного значення традиційних образів-символів використано роботи М. Костомарова «Слов'янська міфологія», Дж. Тресіддера «Словарь символів», семно-компонентний аналіз проведено із застосуванням одинадцятитомного Словника української мови.

**Ключові слова:** ідіостиль, метафорична бінарма, архетиповий образ, поетична модель світу, образ часу, образна паралель, семно-компонентний аналіз.

**Natalia LYSENKO,**

*orcid.org/0000-0001-8607-2213*

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,  
Associate Professor at the Department of Fundamental and Language Training  
National University of Pharmacy  
(Kharkiv, Ukraine) *natalilisenko1977@gmail.com*

**Olha LYTUVYENKO,**

*orcid.org/0000-0003-3322-8805*

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,  
Associate Professor at the Department of Fundamental and Language Training  
National University of Pharmacy  
(Kharkiv, Ukraine) olytv@yahoo.com*

**Inna YEROMENKO,**

*orcid.org/0000-0001-9295-4175*

*Associate Professor at the Department of Philology, Translation  
and Strategic Communications  
National Academy of the National Guard of Ukraine  
(Kharkiv, Ukraine) i.yeryomenko2101@gmail.com*

## SYMBOLIC AND METAPHORICAL IMAGE OF TIME IN THE POETIC LANGUAGE OF TODOS OSMACHKA

*The article investigates the peculiarities of the realization of the symbolic and metaphorical image of time in the poetic language of Todos Osmachka. For the first time, the individual-authorial figurative parallels «буття – квітка», «сніжинки – спогади», «людина – день», as well as variants of the traditional for symbolists' model of transfer «час – водний простір» have been described in detail. A comparative method and semantic-component analysis have been used to establish the semantic transformations that took place during the creation of the binaries «моря вічності», «холод віків», «снігу історій», «царства безвісті», «денний клекім», «білий чад», wide-spread metaphors «скільки минулих літ», «нопіл прожитих літ», etc. It has been researched that in special cases the images of time interact with the complex «рослинний світ».*

*Poems of different periods of the poet's work have been deliberately chosen for analysis, as this makes it possible to trace the development of figurative paradigms.*

*During the analysis it has been established that the typical social space in the early creative period for T. Osmachka is Ukraine (and as the options – steppe, city, etc.), social time – time of war, famine, the formation of totalitarianism. As well as in social time, in the poet's creative heritage there organically coexist the past (his own childhood or historical events), the present, and the future; later, during his emigration, the accents of the world poetic model would change.*

*It has been emphasized that a clear distinction between individual authorial and inherited symbols, adequate interpretation of the concepts of “archetypal image-symbol” and “individual author's symbol”, etc. are of great importance. The necessity to study both dominant images-symbols and those on the periphery has been proved, because idiosyncratic dominants are not constant, the frequency and symbolic content of the image may change over time. Todos Osmachka's creative heritage is viewed through the prism of the symbolist poetic tradition. To establish the primary meaning of the traditional images-symbols, the work of M. Kostomarov “Slavic Mythology”, J. Tresidder “Dictionary of Symbols” was used, semantic-component analysis has been performed applying the eleven-volume “Dictionary of the Ukrainian language”.*

**Key words:** *idiosyncratic, metaphorical binary, archetypal image, poetic model of the world, image of time, figurative parallel, semantic-component analysis.*

**Постановка проблеми.** Художні твори відбивають процеси, характерні для певного етапу розвитку літературної мови. Саме тому всебічне вивчення авторських ідіостилів – передумова якісного дослідження історії національної художньої мови.

Детермінованість архетиповою моделлю світу творчості сучасних українських митців, з одного боку, і традиційними образними парадигмами, з іншого – не викликає сумніву в багатьох українських дослідників.

Поетична спадщина Т. Осьмачки є неординарним поєднанням окреслених елементів з переважанням трансформованої архетипового складника.

**Аналіз досліджень.** Диференціації понять «архетип – архетиповий символ – традиційний

символ» – приділили увагу в роботах Г. Микитів (Микитів, 2017: 135), Т. Урись (Урись, 2016: 97), про архетипи, властиві українській ментальності, говорить О. Гордійчук (Гордійчук, 2018: 16). Не оминули це питання й ми в попередніх розвідках (Лисенко, 2015: 130).

У більшості культурних традицій час належить до сакральних категорій, детермінованих архетиповими моделями. Специфіку реалізації образу часу у творчій спадщині окремих авторів вивчають І. Астапенко (Астапенко, 2016: 34), О. Переломова (Переломова, 2019: 270), Т. Швець (Швець, 2015: 468) та ін.

У вагомих працях таких вітчизняних дослідників, як М. Слабошпицький, Н. Зборовська, О. Лапко, образна система творів Т. Осьмачки

розглядається суто в літературознавчому аспекті. Відповідно, сьогодні лінгвістичний аналіз образу часу в поетичному ідіостилі автора залишається поза увагою дослідників, що й доводить актуальність роботи.

**Мета статті.** Метою розвідки є дослідження характерних для Т. Осьмачки персоніфікованих образів *часу*, зокрема трансформацій значення лексем, що ввійшли до метафоричних бінарм «море вічності», «сніги історій», «царство безвісті» тощо, із застосуванням семно-компонентного аналізу.

**Виклад основного матеріалу.** Будь-яке явище об'єктивного світу перебуває в просторі й часі. Художня література, як і будь-яке мистецтво, не обмежується лише відбиттям явищ об'єктивного світу, а отже, має специфічну концепцію часу. В історії культури людства категорії простору й часу завжди мали сакральне значення. Розуміння часу людиною (як й образа його проекція у творах мистецтва слова) зумовлюється багатьма чинниками, зокрема усвідомленням категорії часу певною культурою, історичною епохою, а також етноментальною специфікою цього сприйняття.

Але чи можемо ми говорити про архетипне походження образу часу в українській літературі?

Наприклад, за С. Кримським, історія – спіраль, що накручується на універсальні цінності, які відтворюються, збагачуються, змінюючи сучасність на всечасність. Ці універсальні цінності й уявлення і є архетипами. Так, С. Кримський вважає: «Архесимвол – не «духовний ген», а певна пресупозиція, тенденція, що в різні епохи реалізується образами. Ці образи утворюють певні прототипи чи можуть бути реконструйовані як прототипи» (Кримський, 1998: 80). Дослідження архетипних символів дає змогу оцінити конкретні культурні процеси як національні феномени.

Однак, на нашу думку, не варто отожднювати традиційні символи й архетипні. Стикаючись із певним національним ґрунтом, архетипний символ модифікується. Якщо ми розглянемо не архетипні символи загалом, а архетипи, які сприйняла, наприклад, українська культура, то можемо говорити здебільшого лише про модифікації архетипних символів.

На відбиття категорії часу в поетичній моделі світу (ПМС) Т. Осьмачки винятковий вплив чинила історично сформована символіка часу української культури: розподіл часу на природний, що складається з астрологічних циклів – сонячних (рік, дата), місячних і вегетативних (наприклад, час зростання чи стиглості рослин), і життєвий (узгоджується з природним і поділяється на

позитивний (час життя) і негативний (час смерті, потойбічної злої сили).

Найбільш адекватним вважаємо поділ часового континууму на астрономічний (календарний) час, біологічний час (незворотний, який означає, що організм може лише зростати або старіти, але не навпаки) та суспільний час (і простір).

Типовим соціальним простором у ранній творчий період для поета є Україна (і варіанти – степ, місто тощо), соціальним часом – час війни, голоду, становлення тоталітаризму. Так само як і в соціальному часі, у поета органічно співіснують минуле (власне дитинство або історичні події), сучасне й майбутнє. Окрім того, найвагомим компонентом шкали часу в Т. Осьмачки є минуле, вічність. Наприклад: «*І вічність пожирає кожну мить...*» (Тодось Осьмачка, 1991: 142).

При створенні персоніфікованого образу «вічності» актуальності набуває сема «плин часу, що не має початку й кінця» (Словник української мови, 1970–1980, I: 692). Антропоцентричне зображення часу – типовий прийом у ліриці символістів: у межах однієї метафори суб'єктом дії є час, об'єктом – особа (Ставицька, 2000: 14). Т. Осьмачка використовує майже схожу схему. У більшості ж випадків у ПМС поета лексика на позначення часових відтинків взаємодіє з комплексом «духовно-емоційний світ людини» (Ставицька, 2000: 83), як і в інших представників українського символізму.

Спостерігаємо в аналізованій поезії концептуальне зближення поняття «вічність» з актуалізацією вищезгаданої семи в паралелі «світ – водний простір», що дає змогу дешифрувати бінарму *моря вічності* як образ безкінечного всесвіту і як образне бачення плину часу. У другому випадку асоціативне зближення відбувається через сему «руху», що містить архетип «вода».

Продуктивним у Т. Осьмачки способом образного відтворення часу (а саме минулого) є взаємодія «часового» слова з лексемою «сніг» (лексико-семантична група «явища природи»). Давня за походженням і знайома багатьом культурам метафора «зима» – «старість» виникла завдяки вегетативному сприйняттю часу (відповідає останньому природному циклові – «смерті» рослин). Асоціативне зближення відбувається й між семантичним оточенням згаданих лексем: білий колір снігу – сивий (білий) колір волосся (Словник української мови, 1970–1980, IX: 153). У значенні прикметника «сивий» актуалізується семема «той, хто втратив своє забарвлення, став білим, срібlistим» (Словник української мови, 1970–1980, IX: 153).

Для утворення образу вічності автор актуалізує компонент семантичного оточення лексеми «зима» – *холод*: «*І в холоді віків йому купати трудами втомлене чуття <...> Над попелом прожитих літ!...*» (Тодось Осьмачка, 1991: 78). У бінармі *холод віків* актуалізації набуває переносного значення лексеми «холод» – «безпристрасне ставлення до кого-, чого-небудь, відсутність зацікавлення, цілковита байдужість» (Словник української мови, 1970–1980, XI: 119). У такий спосіб створюється образ вічності – байдужого судді-спостерігача. У семантиці слова «віки» актуальною стає семема «те саме, що сторіччя». Завдяки вживанню лексеми «вік» у множині, можна говорити про еквівалентність бінарми *холод віків* поняттю вічності, зокрема за наявністю семеми «надзвичайно довгий час, вічність» (Словник української мови, 1970–1980, I: 67) у лексичному значенні як слова «вік», так і слова «вічність» (Словник української мови, 1970–1980, I: 692). Водночас актуалізується паралель «час – водний простір» (закріплена на рівні поетичної фразеології).

На думку Л. Ставицької, похідними від узагальненої символічної паралелі «буття – вогонь» (Ставицька, 2000: 44) є «життя – багаття», «попіл – минуле», «дим – проминання буття» (Ставицька, 2000: 64). Підґрунтям, на якому виникає ця паралель, є закладена в архетипі «вогонь» здатність «рухатися», «жити» власним життям. Як бачимо, Т. Осьмачка використовує типову для символістів метафору на позначення минулого, прожитих років. СУМ містить образне значення лексеми *попіл* – «попіл після марно прожитого життя» (Словник української мови, 1970–1980, VII: 206). У вірші «В Альпах»: «*І бір гуде, неначе туркіт давніх лір, похованих в снігах історій*» (Тодось Осьмачка, 1991: 176) – образ минулого втілено в бінармі *снігу історій*, її появі передують такі перебіги асоціацій: білий → сивий → старий → давній. Актуалізація екзистенційно-часової семантики в прикметника «сивий» є типовою рисою поетики символістів (Ставицька, 2000: 100). Отже, у лексемі «сніг» (ядерна семема «атмосферні опади у вигляді білих зіркоподібних кристалів чи пластівців» (Словник української мови, 1970–1980, IX: 423) імплікується семема з переносним значенням прикметника «сивина» «далекі часи, давнина» (Словник української мови, 1970–1980, IX: 154). Знаходимо в СУМ і синонімічний бінармі *сніг історій* вислів «сива давнина» (Словник української мови, 1970–1980, IX: 154). Відповідно, у семантичній структурі слова «історія» актуалізації набуває сема «сукупність фактів і подій, які належать до минулого» (Словник української

мови, 1970–1980, I: 52), причому автор навмисно вдається до порушення правил уживання цього слова. Множина підкреслює, наголошує «прадавність» подій. Отже, іменник «історія» збагачується семемою «дуже довгий час, віки» й фактично стає поетичним синонімом образу вічності.

Наступний приклад ілюструє тотожне образне вживання лексеми «сніг». Автор використовує образну паралель «старість (мудрість)» – «зима (сніг)»: «*Я мудрості не хочу, що снігами яснить на схилах вічних гір, То людські мрії там попримерзали, коли зринали із віків*» (Тодось Осьмачка, 1991: 78). Л. Ставицька говорить про поширення тенденції до негативної оцінки зими, снігу, а отже, і білого кольору в поетичній мові поетів-символістів, що спочатку закріпилася в бінармах *біла нудьга, біла зрада* (Ставицька, 2000: 99). Т. Осьмачка, дотримуючись такої практики, створює образ білої (сніжної) мудрості. Негативні конотації лексеми «мудрість» забезпечуються сполучуваністю зі словом «сніг» і виникають завдяки існуванню асоціативного зв'язку між «снігом» і «холодом». До лексеми «сніг», відповідно, прирощується переносне значення слова «холод» – «безпристрасне ставлення до кого-, чого-небудь, цілковита байдужість» (Словник української мови, 1970–1980, XI: 114). Інший напрям асоціацій – «мудрість → старість», тоді лексема «сніг» починає співвідноситися із «сивиною» й отримує переносне значення останньої – «старість» (Словник української мови, 1970–1980, IX: 154). У лексемі «віки» актуалізується й розмовний варіант «надзвичайно довгий час, вічність» (Словник української мови, 1970–1980, I: 671).

Автор уживає також традиційну метафору: сиве волосся – «волосся, притрушене снігом». Дж. Тресіддер говорить про традиційне емблемне зображення зими у вигляді старої людини. Отже, загальнознаність метафоричного перенесення «зима – старість» не викликає сумнівів: «*Коли до нас впадуть літа снігами і пережитим завихрять!*» (Тодось Осьмачка, 1991: 79). Значення лексеми «пам'ять» містять таку сему: «Здатність запам'ятовувати, зберігати і відтворювати» у свідомості минулі враження» (Словник української мови, 1970–1980, VI: 39). В ідіомах зі словом «пам'ять» відбивається уявлення про «рухливість» спогадів – думок: «вилітати з пам'яті», «виринати (виринути, майнути тощо) у пам'яті» (Словник української мови, 1970–1980, VI: 39), а також сприйняття певних спогадів як окремих матеріальних «частинок», «шматків», які можна «перебирати (перебрати, перетрушувати) у пам'яті» (Словник української мови, 1970–1980, VI: 40).

Отже, рухливий образ «сніжинок – спогадів» автор будує за аналогією до загальноновизнаних ідіоматичних висловів. Образ хурделиці відповідає процесу пригадування. Оскільки в поетичній практиці символістів (у тому числі й Т. Осьмачки) «сніг» має негативні конотації, очевидно, автором наводиться метафоричне бачення неприємних спогадів. У рядках: *«Кому на кожнім перелазі стримлять кольки минулих літ»* (Тодось Осьмачка, 1991: 129) – спостерігаємо нетипове для поета перехрещення образу «часу» зі світом речей. Слово «колька» – діалектне, абсолютний синонім до «колючки». Семантичній структурі цього слова належить сема «будь-яке невеличке колюче вістря» (Словник української мови, 1970–1980, IV: 237). Образне значення лексеми «колючка», зафіксоване словником, ілюстроване таким прикладом: *«Першою колючкою в Чіпчинім житті була смерть баби»* (Словник української мови, 1970–1980, IV: 237). Отже, сучасний словник відбиває образне бачення «колючки» як неприємної, трагічної, сумної події в житті. Т. Осьмачка вживає метафоричний вислів «кольки минулих літ» із тотожним значенням.

Пряме значення слова «перелаз» – «частина огорожі; місце, де перелазять або переступають, перескакують і т. ін. через неї». Народна фразеологія містить образне бачення перелазу як перешкоди, незручності: життя, як собаці на перелазі (Словник української мови, 1970–1980, VI: 210). Апелюючи до прямого значення слова та скориставшись народною фразеологією, Т. Осьмачка створює власний символічний образ. На нашу думку, «перелаз» є символічним утіленням періодів, на які поділяється життя людини: дитинство, юність, зрілість, старість. Також під «перелазом» можливе розуміння будь-яких відтинків соціального часу людини, закінчення яких є суто індивідуальним і характеризується підведенням певних підсумків щодо зробленого, досягнутого (наприклад, тридцять років чи п'ятдесят).

У поетичних рядках: *«... холодні хвилі, що гонять звіку над землею час, беруть листок пожовклий у калини і цілі царства безвісті од нас»* (Тодось Осьмачка, 1991: 111) – застосовуються одразу дві образні паралелі: «всесвіт – водний простір» і «час – водний простір», характерні для ПМС символістів. Поет протиставляє вічну природу, уособлену в образі калини, і минуше людське буття.

Крім досліджених вище метафор і символів зі складниками *рік, час* і *літа*, символіко-метафоричний образ часу утворюють метафори з компонентом *день*. «У системі узагальнено-символіч-

них паралелей, – говорить Л. Ставицька, – слово «день» – найуживаніший конкретизатор денотатної сфери буття, його часового аспекту» (Ставицька, 2000: 82). Цілком погоджуємося з думкою дослідниці, що саме на естетиці образу «дня» обов'язково позначаються домінантні ознаки образного слововживання певної епохи (Ставицька, 2000: 8). Т. Осьмачка як представник символізму втілює в образах «днів» характерні для цієї течії прийоми метафоричного перевтілення світлої частини доби. Якщо образ «ночі», «нічного неба» в поета тісно пов'язаний з образами зірок, то при відтворенні образу *дня* в Т. Осьмачки переважно втрачається безпосередній зв'язок із образом «сонце». Крім того, поет не наголошує на архетипному протиставленні «день – ніч». Образ *дня* в автора ніби існує у двох площинах: перша – фізичний час, друга – соціальний. У площині фізичного часу метафоричне вживання лексеми базується на прямих значеннях. Варіант типової для символістів образної паралелі «дні – ліричний суб'єкт» уживає Т. Осьмачка в такому контексті: *«Нехай ідуть одвічними шляхами планети в чорній глибині, <...> однаково чоло з димами схиляють в море наші дні»* (Тодось Осьмачка, 1991: 85). У поетів-символістів універсальною паралеллю є «людина – день» (Ставицька, 2000: 83). Автор пропонує власний варіант – день (дні) – людство (цивілізація). Показовим є те, що Т. Осьмачка створює образ технократичної цивілізації. Актуалізується тут і вже згадувана паралель «час – море вічності».

У бінармі *денний клекіт*: *«... а денний клекіт одійшов помалу туди, де сквери квітнуть та гаї»* (Тодось Осьмачка, 1991: 85) – поет не використовує «глибинні» асоціативні зв'язки, зокрема образної паралелі «день – птах». Підставою для асоціативного зближення «клекіт» / «шум» є уявлення про денне звукове тло. Варіант, близький до образної паралелі «квітка – буття», ілюструють такі рядки: *«І я не бачитиму днів, що колосками б'ють у степ...»* (Тодось Осьмачка, 1991: 148). Поет скористався узагальненою символічною паралеллю «буття – рослинний світ» (уважаємо, що варто зупинитися саме на такій формулі). При створенні образу в лексемі «дні» актуальною залишається ядерна сема (Словник української мови, 1970–1980, II: 243). «Літні дні» є декодованим варіантом вислову «дні, що колосками б'ють у степ». Якщо розглядати «день» як одиницю соціального часу ліричного героя, то переносне значення тут пов'язане з актуалізацією семми «час, період у житті людини, народу» (Словник української мови, 1970–1980, II: 244). Крім того,

за словом «день» закріплюються позитивні асоціації, пов'язані з «літом», а саме «тепло» і «родючість». Отже, створюється образ *днів* плідної праці, душевного спокою: «... дні теплі та хитливі доганяють, що в вересні на горах догорають та розпускають млосний білий чад у павутинні довгій на лісах» (Тодось Осьмачка, 1991: 88). Образна паралель «день» – «сонце» – «вогнище» побудова на зорових асоціаціях. Подальше образотворення, на нашу думку, рухається у двох напрямках. Перший – *млосний білий чад*, асоціативно пов'язаний із семантичним оточенням лексеми «вогнище», сприймається як його продукт. Тобто в лексемі «чад» актуалізується сема «міцний, густий, п'який запах, що його виділяють рослини, особливо під час цвітіння» (Словник української мови, 1970–1980, XI: 262). Другий комплекс асоціацій з'являється завдяки семантичному полю слова «вересень». Тоді «млосний білий чад» стає образним відповідником лексеми «туман». Третій план асоціацій поєднує «млосний білий чад» як одоративний образ (очевидно, у свідомості поета за поняттям «осінь» закріплено специфічний набір пахоців) із лексико-семантичним комплексом «емоційно-чуттєвий світ людини». Відповідно, у лексемі «чад» набуває актуальності переносне значення «стан самозабуття, крайнього збудження, екстазу», «те, що дурманить, паморочить голову» (Словник української мови, 1970–1980, XI: 262]. У прикметнику «млосний» ядерною семемою стає «той, який п'янить, дурманить свідомість» (Словник української мови, 1970–1980, IV: 765). Отже, поет наділяє специфічний запах осені здатністю збуджувати.

Традиційну для символістів образну паралель «людина – день» Т. Осьмачка використовує в такому контексті: «*Не тривож, не тривож ти мене, бо я чую, як спить немовля на колінах приїдеиного дня*» (Тодось Осьмачка, 1991: 116). Антропоморфність «дня» набуває остаточної сформованості під впливом архаїчного символу «немовляти», який автор уживає в традиційному значенні. Зокрема, архетип «немовляти» пов'язаний з ідеєю вічного оновлення (порівн. Гераклітів символ: «час – хлопчик, який грається»); у християнській міфології маргінальна позиція немовляти отримує нове осмислення: немовля Ісус Христос не тільки стає знаком світової мудрості, а й претендує на те, щоб позначати «кінець» міфологічної епохи й «початок» нової ери. Отже, символ «немовля» позначає, на нашу думку, майбутнє й можливі зміни.

**Висновки.** Серед метафор, що містять назви часових відтинків, найчастіше трапляються конструкції з лексемами «вік», «літа», «час», «вічність». Т. Осьмачка творить персоніфіковані образи *часу*. Типовою конструкцією є взаємодія образу з лексемами «сніг», «холод», «зима» (прийом характерний для ПМ символістів) і реалізація такої моделі перенесення, як «час – водний простір». У поодиноких випадках образи *часу* взаємодіють із комплексом «рослинний світ». Досліджуваний образ не належить до ідіостилістичних доміант у Т. Осьмачки, проте образні паралелі й бінарми, що виникають унаслідок метафоризації, вирізняються небуденністю й витонченістю, безперечно, заслуговують на подальше дослідження в межах символістської поетичної традиції.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Астапенко І. Художній час і простір Емми Андіївської. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Філологія»*. 2016. Вип. 2 (36). С. 34–36.
2. Бондаренко Ю. Словесні символи-архетипи в поетичній творчості Юрія Іздрика: лінгвостилістичний вимір. *Рідний край*. 2014. № 2. С. 126–129.
3. Гордійчук О. Архетипи української ментальності: соціально-філософський аналіз. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Серія «Філософські науки»*. 2018. Вип. 1 (84). С. 15–19.
4. Костомаров М. Слов'янська міфологія. Київ : Либідь, 1994. 384 с.
5. Кримський С. Архетипи української культури. *Вісник НАН України*. 1998. № 7–8. С. 74–87.
6. Лисенко Н. Архетипні символи як детермінанти поетичної моделі світу. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філологія»*. 2015. Вип. 73. С. 129–131.
7. Микитів Г. Трихотомія «символ» – «архетип» – «архетипний символ»: диференціація та кореляція понять. *Вісник Запорізького національного університету. Серія «Філологічні науки»*. 2017. № 2. С. 135–142.
8. Переломова О. Лінгвістичні засоби творення художнього хронотопу поетичного світу Олександра Олеса. *Збірник наукових праць на пошану професора Василя Грещука*. Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2019. С. 270–278.
9. Словник української мови : в 11 томах. Київ : Наукова думка, 1970–1980.
10. Ставицька Л. Естетика слова в українській поезії 10–30-х рр. ХХ ст. Київ : Правда Ярославичів, 2000. 154 с.
11. Тодось Осьмачка. Поезії. Київ : Рад. письменник, 1991. 252 с.
12. Тресіддер Дж. Словарь символов / пер. с англ. Москва : ФАИР-ПРЕСС, 1999. 448 с.
13. Урись Т. Архетип як естетична доміанта художнього вираження модусу національної ідентичності в сучасній українській поезії. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Філологія»*. 2016. Вип. 1 (35) С. 96–100.

14. Швець Т. Лексичні засоби вираження часу і простору в художньому тексті на матеріалі роману Ж. Верна «Cinq semaines en ballon». *Теоретична і дидактична філологія*. 2015. Вип. 20. С. 458–466.

## REFERENCES

1. Astapenko I. (2016) Khudozhnii chas i prostir Emmy Andieievskoi. [Artistic time and space of Emma Andieievskaya] *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: Filolohiia*, Vol. 2 (36). pp. 34–36 [in Ukrainian].
2. Bondarenko Yu. (2014). Slovesni symvoly v poetychnii tvorchosti Yurii Izdryka: linhvostylistychnyi vymir. [Verbal symbols-archetypes in the poetic creation of Yuri Izdryk: the lingual-stylistic dimension]. *Ridnyi kraj*, Vol. 2. pp. 126–129 [in Ukrainian].
3. Hordiichuk O. (2018) Arkhetypy ukrainskoi mentalnosti: sotsialno-filosofskyi analiz. [Archetypes of the Ukrainian mentality: socio-philosophical analysis]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka. Filosofski nauky*. Vol. 1(84). pp. 15–19 [in Ukrainian].
4. Kostomarov M. (1994). Slovianska mifolohiia. [Slavic mythology]. Kyiv: Lybid, 1994. 384 p. [in Ukrainian].
5. Krymskyi S. (1998). Arkhetypu ukraynskoi kulturu. [Archetypes of Ukrainian culture]. *Visnyk NAN Ukrainy*, Nr 7–8. P. 74–87 [in Ukrainian].
6. Lysenko N. (2015). Arkhetypni symvoly yak determinant poetychnoi modeli svitu. [Archetypal symbols as the determinants of poetic model of the world]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Serii «Filolohiia»*, Vol. 73. pp. 129–131 [in Ukrainian].
7. Mykytiv H. (2017). Trykhotomiia «symvol» – «arkhetyp» – «arkhetypnyi symvol»: dyferentsiatsiia ta koreliatsiia poniat. [Trichotomy «symbol» – «archetype» – «archetypal symbol»: differentiation and correlation of concepts]. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu. Filolohichni nauky*, Nr 2. pp. 135–142 [in Ukrainian].
8. Perelomova O. (2019). Linhvistychni zasoby tvorennia khudozhnoho khronotopu poetychnoho svitu Oleksandra Olesia. [Linguistic means of creation of the artistic chronotop of the poetic world of Olexander Oles]. *Zbirnyk naukovykh prats na poshanu profesora Vasylia Greshchuka. Ivano-Frankivsk : Prykarpatskyi natsionalnyi universytet imeni Vasylia Stefanyka*. pp. 270–278 [in Ukrainian].
9. Slovnyk ukrainskoi movy: V 11-ty tomakh. (1970–1980). [Dictionary of the Ukrainian language: In 11 volumes]. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
10. Stavyska L. (2000). Estetyka slova v ukrainskii poezii 10–30-kh rr. XX st. [Aesthetics of the word in Ukrainian poetry of the 10-30s of the XX century]. Kyiv: Pravda Yaroslavychiv, 154 p. [in Ukrainian].
11. Osmachka, T. (1991). Poezii [Poetry]. Kyiv: Rad. pysmennyk, 252 p. [in Ukrainian].
12. Tresidder, Dzh. (1999). Slovar simvolov [Dictionary of symbols]. (Eng. trans.). Moskva: FAIR-PRESS, 448 p. [in Russian].
13. Urys T. (2016). Arkhetyp yak estetychna dominanta khudozhnoho vyrazhennia modusu natsionalnoi identychnosti v suchasni ukrainskii poezii. [Archetype as an aesthetic dominant of artistic expression of the mode of national identity in modern Ukrainian poetry]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: Filolohiia*. Vol. 1(35). pp. 96–100 [in Ukrainian].
14. Shvets T. (2015). Leksychni zasoby vyrazhennia chasu i prostoru v khudozhnomu teksti na materiali romanu Zh. Verna "Cinq semaines en ballon". [Lexical means of expression of time and space in a literary text on the material of J. Verne's novel «Cinq semaines en ballon»]. *Teoretychna i dydaktychna filolohiia*. Vol. 20. pp. 458–466 [in Ukrainian].